

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

„MEGTISZTELNI ÖNMAGAM ÉS A KÖRNYEZETEM, ALAPVETŐ EMBERI ÉRDEK”

BESZÉLGETÉS STRÉDL TERÉZIA PSZICHOLÓGUSSAL

Az októberben nagy port kavart pozsonyi erőszakos események különösen aktuálissá tették az elfogadással, toleranciával kapcsolatos kérdések átgondolását. A pedagógiában mindig is kiemelt szerepe volt a tolerancia gyakorlásának – az elfogadás hatékony megélése és megtanítása azonban nem egyszerű feladat. A tolerancia hónapjában Strédl Terézia pszichológust kértük meg, hogy a témával összefüggően ossza meg az Olvasókkal a gondolatait.

■ Az emberi kapcsolatokra fókuszáló szakmákon belül kiemelten fontos szereppel bír a tolerancia gyakorlása. Az óvodai-iskolai környezetben ma mit jelent ez, milyen módon kell jelen lennie a toleranciának?

■ Daniel Goleman, az *Érzelmi intelligencia* és a *Társas intelligencia* szerzője azt mondta, hogy „a XXI. század nem éli túl a tolerancia, az önuralom és az empátia nélkül”. Vagyis, láthatjuk, ha az egymás javára történő viselkedés nem rögzül az emberben, az egymás javára való cselekvés nem lesz a sajátunk, akkor a világ belefűl a rivalizálásba. Pedig a rivalizálás ösztönkésztetés, a kooperációt, az együttműködést viszont tanítanunk kell, mert az tanult készség! Ha megkérdezik, mi hiányzik neked legjobban a mai világból, akkor a kölcsönös tiszteletet említeném. Sajnos mindnyájunk példakövető lény, és nagyon kevés példát látunk erre, ami ráerősítene, hogy megtisztelni önmagam és a környezetem, alapvető emberi érdek.

Nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy a személyiség alapjai az első 6-8 évben alakulnak ki. Az óvodának van elsődleges szerepe abban, hogy csapatot formáljon a 3-4 éves gyermekekből, akik először találkoznak a kortársaikkal és csoportban. A közösségi magatartást az óvoda alakítja ki, és ebben nagy a felelősség – nem mindegy, hogyan! A gyermek elfogadó, mindenki benne van a segíteni a másoknak készsége, az altruizmus, azonban erre megerősítést kell kapnia.

| Strédl Terézia

Sok esetben ezt mi, felnőttek torzítjuk, hiszen mi gondoljuk úgy, hogy „óvjuk a gyermekünket a rossztól”, ha azzal vértessük fel, hogy ezzel-azzal ne beszélj, ne játssz vele, ne fogd meg a kezét. És itt kell a helyzet magaslatán lenni, hogy a pedagógusnak tudnia kell, nála van az a varázsvessző, amellyel csapatot tud kovácsolni a csoportjából, osztályából. Ehhez szabályok kellenek: pontosság (ez a szülőre is vonatkozik), következetesség (mindenkitől fegyelmettséget igényel), csend (mindenkit meghallgatunk, de nem egyszerre), nyitottság (ha nem tudunk valamit, kérdezzük, a kérdésekre választ kapunk), stb. Volt óvodavezető, aki elmondta, hogy náluk működik a Katica-parlament: a terem egyik sarkába kialakították a Babóca sarkot, egy kis székkal. Megegyeztek a gyerekekkel, ha valakinek nagyon mondandója van, akkor üljön le a székre. A gyerekek kíváncsiak, kis idő múlva ott ülnek körülötte, utána odamegy az óvodapedagógus is és a gyermek beszámol róla, hogy mit szeretne megosztani velük. Játékosan, több minden elvárás is tud gyakorolni a gyermek: nem ugrunk egymás szavába, nem az én dolgom a legfontosabb, kívárni a sorom, stb. A lényeg abban van, hogy meghallgattuk az, akinek mondandója van... És a pedagógusi kreativitásra szükség van!

■ Mennyire van jelen a tolerancia a mai iskolákban?

■ Az iskola miliójét a környezet formálja, a kérdést úgy válaszolnám meg, hogy mennyire van jelen a tolerancia a társadalomban. És akkor láthatjuk, hogy a toleranciával különböző mértékben találkozunk, családon belül, az intézményi közegben ugyanúgy, mint társadalmi szinten. Egy demokratikus regionális vezető, intézményvezető nagyon sokat tud segíteni, ha képes kialakítani egy színvonalas intézményi kultúrát. Ha kikeressük az idegen szavak szótárában a tolerancia szó jelentését, a türelmességet kapjuk. Ugye, a mindennapi szótárunkban inkább a türelmetlenség szó használata a gyakoribb, ebből is látjuk, miből van több... Toleránsnak tartja magát ma mindenki, csak a toleranciának van egy passzív és aktív formája is. Én toleráns vagyok a kisebbséggel, migránsokkal stb. addig, míg a szomszéd országban, a szomszéd településen, a szomszéd utcában, iskolában, osztályban vannak jelen, de ha már az én szomszédomban, az én osztályomban, úgy érzem, hogy nem tudok mindennel egyet érteni. És a pedagógus felelőssége azért nagyobb, mert véleményformáló, az ő értékrendje direkt, indirekt hat a közegre és hatványozottan „köszön vissza”.

■ Tudnál említeni olyan jó iskolai gyakorlatot, ahol a tolerancia tapinthatóan jelen van a közösség életében?

■ Találkoztam egy iskolával, ahol együttműködő légkör volt minden szinten: tanulók között, pedagógus – tanuló, pedagógus – szülő, pedagógus – pedagógus és pedagógus – vezető között is. Rákérdeztem, minek köszönhetik ezt. A válasz az volt, hogy minden évben, minden osztályban az aktív hallgatást gyakorolják, odafigyelnek a szabályok meghatározására az osztályokban, majd ebből alakítják ki az iskolarendet is. Van egy olyan mondas, hogy nem véletlen, hogy egy szánk van és két fülünk. Ha az életben többet kéne beszélnünk, mint hallgatnunk, akkor fordítva lenne... Én már találkoztam olyan joggal az osztályban, hogy: „jogom van a csendre!” Ilyen helyen nem kell túlkibálni a zajongót, elég rámutatni arra, hogy ezt a jogot közösen hozták létre a tanév elején... Mikor egy tantestület azt vitatja, hogy a gyermekeinknek túl sok jogot delegáltunk, de a kötelességek elmaradtak, ott a problémát a kollégák közt keresem. Hiszen mi vagyunk a felnőttek, akkor valamit nem jól csinálunk... Ahol következetes joggyakorlás van, ott sokkal egyszerűbb a kötelességek követése is, mert természetes egészet alkotnak.

Az asszertivitás hatékony magatartást jelent, mottója: „Tiszteletben tartom a jogaid, de elvárom, hogy te is az enyémet!” Kölcsönösséget tételez fel. Csak azért, mert pedagógus vagyok, mert iskolavezető vagyok, nem formálhatok plusz jogokat magamnak. A természetes autoritást a természetes viselkedéssel, igazságos ítélezéssel tudom elérni. Ha hiteles vagyok, én is birtokában vagyok annak, amit elvárok a környezetemtől. Manapság: tanítok és tanulok, formálok és formálok. A kölcsönhatásnak jelen kell lennie!

■ A szlovákiai magyar óvodai-iskolai környezetnek van-e valamiféle specifikuma a tolerancia gyakorlása tekintetében? Hogyan függ össze a tolerancia gyakorlása az értékrenddel, a társadalmi folyamatokkal?

■ A nemzetiségi oktatás már eleve képvisel egy kisebbségi – többségi létérzést, ez befolyásolja az értékrendet. Itt arra kell ügyelni, hogy nem mennyiségi többség-kisebbségről van szó, hanem másságokról beszéljünk – és a másság gazdagít. Sok esetben kialakul egy másodállampolgár-szerep, ami nem vezet jóhoz. Ha így osztályozunk, addig mindig van több-kevesebb, jobb-rosszabb, különb-kevésbé különb, stb. Ezek a torzítások vezetnek aztán előítéletekhez, amelyekbe ha beburkolózunk, akkor mindig születik egy közellenség. Így alakulnak ki a sztereotípiák (lásd a szőke nőt...), vagy etnocentrizmus, amikor abba kapaszkodunk, hogy mi vagyunk a legjobbak... Önmagunk értékét kell erősíteni, önmagunknak kell bizonyítanunk, nem pedig kifelé demonstrálni az erőt. Mindezt minőséggel érhetjük el, amikor életképes, problémamegoldó fiatalokat nevelünk.

■ Hogyan érinti a tolerancia gyakorlása a tanárt, a gyereket, a szülőt? Milyen feladatokat ró rájuk?

■ Ennek nem szabadna plusz feladatnak lennie, hanem az élet természetes igénye, hogy toleránsak vagyunk. Ha így lenne, akkor nem lenne ilyen kérdés. De hogy mégis van, azt mutatja, hogy még nem természetes nevelési igény az együttműködés, a kölcsönös tisztelet, az egymásnak segítség, stb. Sok olyan dolgot tanítanunk kell, modellezni a viselkedésünkkel, amiről itt is szólunk. Legkésőbb az oktatási intézményben (óvodában, iskolában) találkozni kell a gyermeknek a tudatos csapatépítéssel – egy csapat vagyunk, közösek a céljaink, együtt haladunk és érjük el azokat. A csoportban a lehetőségek mindig többszöröződnek és ezt követik az alternatív pedagógiai módszerek is.

■ Hogyan függ mindez össze az iskolai zaklatással, erőszakkal? Mi akadályozza leginkább a tolerancia gyakorlását?

■ Thomas Gordonnak van egy Csodaiskola-víziója: azt mondja, akárhogy vizionálnánk a csodaiskolát, nagyon is hasonlítana a ma iskolájára, csak mi dolgoznánk benne másképp. Vagyis, a szemléletmód váltása a legfontosabb a nevelő részéről,

lévén szülő, pedagógus vagy mindkettő egyszerre. Bonyolult lett a világ, igényesek a kihívásai, fokozott a stressz (minden újdonság a stresszhelyzetet emeli, és ezekből bizony van jócskán) és sok az elégedetlen ember, aki valós vagy vélt oknál fogva nem képes kielégíteni a szükségleteit – és ez agressziónövelő. Sok gyermek ilyen légkörből jön iskolába és úgy éli meg az otthonit, hogy rajta vezetik le a nagyobbak a feszültséget, neki is igénye van ezt tenni: bántja a másik gyermeket. Azt mondjuk, hogy az agresszor is megérdemli a megtámogatást. Ugyanis a segítő szakmákban, mint a pedagógia is, nem szabad tünetek alapján ítélkezni. Nem tudjuk, hogy miből adódnak össze az ok-okozati összefüggések... Legnagyobb gátja a toleranciának az említett tiszteletlenség, az egyéni érdek követése, a csapatszellem hiánya és hasonlóak. Sok esetben már a pedagógusnak sincs igénye a csapatépítésre, pedig ez megkönnyíti mindnyájuk életét az iskolában.

■ Mit tehetünk a tolerancia gyakorlásának elmélyítése érdekében? Mit tehetnek a pedagógusok?

■ A változás igénye mindenkiben más és más, hiszen egy állandó alkalmazkodásra van szükség a külvilághoz. Ami fontos, az a kölcsönösség, hogy mindenki javára történjen ez a közös munka. Sajnos az utóbbi időben nagyon sok olyan agresszív visszaélés, étellel összeférhetetlen eseményekről hallunk, hogy ezek felett nem szabad közömbösen elmenni. 2003-ban Kusý professzorral írtunk egy *Tolerancia* könyvet a középiskolák számára, a neten megtalálható (Miroslav Kusý – Terézia Strédlová: Tolerancia), és ő itt úgy fogalmaz, hogy a hallgató többséggel van a probléma, vagyis azokkal, akik érdektelenségből vagy tendenciózusan nem állnak ki véleményük mellett, nincs is véleményük, stb.. Ezt nagyon kéne kerülnünk, hogy gyerekeinkben, fiataljainkban nincsenek meg azok a belső kapaszkodók, amelyek eligazítják az értékek kavalkádjában, segíti a jó–rossz, szabad–nem szabad stb. tengelyen eligazodni. Erre nekünk kell felkészülni azzal, hogy nyitottak vagyunk, befogadók és tudatosítjuk, hogy a szakmafüggetlen kompetenciák ugyanolyan fontosak (sőt) az életre való felkészítéshez, mint a teljesítményközpontúság. Daniel Goleman az *Érzelmi intelligencia* című könyve mellett már megjelent a *Társas intelligencia* is. Ezek nagyon fontos könyvek, hiszen a munkaerőpiac a ma emberétől a perszonális-szociális kompetenciát várja el. Thomas Gordon könyvei (pl. *A tanári hatékonyság fejlesztése*) is a személyközpontúságról szólnak. Itt vannak a konfliktusmegoldás alternatív módjai (pl. mediáció, kortársmediáció), az erőszakmentes kommunikáció és eleve az inkluzív szemlélet elsajátítása, az elfogadás elvének aktív gyakorlása. Gondolom, hogy a továbbképzések magyar nyelven elérhetőek, gazdagodik a piac. Itt az iskolai kollektíva és főleg az iskolavezetés érdeklődése, aktivitása értékelődik fel.

A szülő egy jobb iskolát vár tőlünk, ami azt jelenti, hogy az iskola tiszteli a szülőt és szereti a gyermekét. Ilyenkor kialakul az a konstruktív együttműködés, az a közös érdek, ami biztosítani tudja a gyermek jövőjét. A problémákat meg kell hallgatni, mérlegelni kell azokat és érdemben továbblépni – talán így lehetne összegezni...

■ Köszönöm a beszélgetést!

